

ke se ne zmenijo zame, pa tudi za moje norosti ne in še naprej uživajo v izobilju hrane.

Verjetno to ni samo moj problem, saj se je morda še kak čebelar spopadal z nadležnimi lastovka-

mi. Zato prosim vse, ki imate tovrstne izkušnje, da mi s praktičnim nasvetom pomagata rešiti mojo zagato.

Pokličite me na tel. št. 041/649 142. ■

Kaj si čebelarji mislimo o lastovkah in čebelah

Janez Gregori

Ptičja hrana je zelo različna: na jedilniku rastlinojedih so različna semena, plodovi, brsti, celo smrekove iglice, nekatere vrste se hranijo z mrhovino, spet druge lovijo večje živali, manjše sesalce ali druge ptiče. Številni ptiči pa se hranijo z žuželkami – ti so žuzkojedi. In na jedilniku nekaterih od njih se znajdejo tudi čebele.

Pri ugotavljanju, kaj ptiči lovijo, pa moramo biti previdni. Pri tistih, ki plen ujamejo in se z njim usedejo nekje v bližini, z dobrim teleskopom lahko vidimo, kaj so ujeli. Pri vrstah, ki lovijo v zraku, vendar ne sedajo, pa stvar ni tako zanesljiva. S prostim očesom smo nemočni, pa tudi z optičnimi pomagali ne pridemo daleč, saj se vse odvija prehitro. Zato so sodbe o vrsti njihovega plena največkrat izrečene na pamet. Raziskovalci ptičje prehrane zlasti pri takih vrstah uporabljajo različne metode. Ptičja prebavila ne morejo razgraditi hitinjače žuželk, zato je ena od metod tudi analiza iztrebkov, vendar na njeni podlagi dobimo zgolj okvirne rezultate. Natančni so rezultati analize svežega ulova, ki ga starši prinašajo mladičem. Raziskovalci jo izvedejo preprosto tako, da že večjim mladičem v gnezdu okoli vratu nataknejo primerne obročke, ti pa preprečijo, da bi mladiči prineseno hrano požrl. Takoj, ko se starši oddaljijo od gnezda, vzamejo zalogaj iz mladičevega kljuna in ga analizirajo. Po približno dveh urah obročke snamejo in mladiče nakrmijo, da ne trpijo pomanjkanja hrane. Za kontrolo skušajo z večjimi mrežami za lov žuželk ujeti čim več žuželk na območju, na katerem lovijo lastovke. Tako primerjajo dejansko stanje sestave žuželk in njihovo sestavo v hrani mladičev.

Če hočemo pri vprašanju prehrane ptičev, zlasti seveda lastovk, dobiti kolikor toliko zanesljive odgovore, moramo pogledati v strokovno literaturo in se lotiti suhoparnega citiranja. To so namreč edini pravi argumenti. Je pa res, da je prav o ptičjem prehranjevanju z želatimi žuželkami napisanega zelo malo (vsaj videti je tako) in še to bolj okvirno. Nekaj pa vendarle je.

Za ptiče so čebele nevaren plen, saj je pik njihovih žel zanje lahko smrten. Zato so ptiči, če se že lotevajo takega plena, razvili ustrezne strategije lova, s katerimi lahko preprečijo te težave. Velika sinica (*Parus major*), ki zlasti pozimi rada stika okoli če-

belnjakov, ujeto čebelo odnese na bližnjo vejo, oprsje skljuva in poje, zadek pa zavrže. V snegu pod drevjem lahko po številu zavrženih čebeljih zadkov vidimo, kolikšen obrok so si privoščile sinice. Podobno tudi rjavi srakoper (*Lanius collurio*) čebelo zagrab tako, da ga ne more pičiti, potem pa na bližnji preži z njo opravi do konca. Od ujete čebele največkrat zaužije samo oprsje. Tako sinice kot srakoperji imajo močne kljune, s katerim razkosavajo plen.

Med vsemi najbolj razvpit »čebelosedec« je čebelar (*Merops apiaster*), ptič velikosti kosa, čudovitih barv, od zelene, modre in kostanjevo rjave do rumene in črne. Srednja repna peresa ima podaljšana, črn kljun je srednje dolg, konicast in nekoliko upognjen navzdol. Pri nas je zelo redek gnezdilec na nižinskih območjih z ustreznimi peščenimi stenami, v katere lahko izkoplje gnezdilne rove, pa tudi ob selitvi ga vidimo le redko. Na njegovem jedilniku se znajdejo številni kačji pastirji, pa tudi žuželke s strupenimi želi, čebele in ose. Natančneje so preučevali način prehranjevanja pri ožjem sorodniku našega čebelarja. Letečemu pikajočemu plenu se približa od zadaj in ga zagrab s strani. Potem se usede na vejo in spretno namesti plen tako, da ga s konico kljuna drži na sredini. Ko s kljunom enkrat ali dvakrat udari ob vejo, spretno spremeni prijem, tako da drži plen za vrh zadka in z njim nekajkrat podrgne ob podlago, da se znebi strupa. Pogosto se želo zadere v vejo in ostane tam. V iztrebkih čebelarja so našli tudi žela, vendar so bila ta poškodovana od drgnjenja ob vejo. Avstrijske raziskave (Cramp, 1985) kažejo, da čebelarji ločijo trote od čebel in jim kot plenu dajejo prednost: v hrani, ki so jo dajali mladičem, je bilo 60 odstotkov troto, čeprav je naravno razmerje 50–100 čebel delavk proti enemu trotu.

Na seznamu obtoženih za napade na čebele in matice se včasih (še vedno) znajdejo tudi lastovke. Na začetku povejmo, da pri nas poznamo pet vrst iz družine lastovk, najpogostejši med njimi pa sta mestna (*Delichon urbica*) in kmečka (*Hirundo rustica*). Glede na to, da v bližini čebelnjakov videvamo zlasti kmečko lastovko, je obtoženka lahko samo ta. Če prebiramo Slovenske čebelarje izpred sto let in še nekaj desetletij pozneje, bomo v njih našli številne obtožbe na račun lastovk, vse pa temeljijo na

domnevah ali bežnih opazovanjih. Poleg tega temeljijo tudi na ugotovljenih izgubah matic na prahi, za to pa so bile lastovke brez dvoma primeren obtoženec. Ker se je v njihovo obrambo pojavljalo vse več glasov, so ti nazadnje prevladali.

Dandanes čebele pestijo različne bolezni in zajedavci, pogosti so pomori zaradi uporabe različnih agrokemičnih sredstev, to je strupov, izgube čebel in matic na prahi se pojavljajo zaradi nenadnih vremenskih sprememb, nalivov ali nepričakovanega močnega vetra. Ko čebelar ugotavlja izgube, skuša tudi ugotoviti, kdo je kriv za njegove težave. Ker so lastovke prav primeren grešnik, brez odlašanja s prstom pokaže nanje.

Če lastovke primerjamo s ptiči, ki lovijo tudi čebele, že takoj vidimo, da jim nekaj manjka. Manjka jim namreč močan kljun, s katerim bi lahko razkosale ali drugače obdelale nevarni plen. Od omenjenih ptičev se ločijo tudi po tem, da se s plenom nikoli ne usedejo, ampak ga zaužijejo med letom. Plena ne razkosavajo, saj od njihovega šibkega kljuna česa takega tudi ne moremo pričakovati, temveč ga pozrejo celega.

Najprej si oglejmo, kaj pravzaprav jedo kmečke lastovke. Kot njihovo poletno hrano Cramp (1988) našteva številne skupine žuželk, od enodnevnih, kačjih pastirjev, vrbnic, strigalic, mrežekrilcev, metuljev, dvokrilcev, listnih ušic, hroščev do kožekrilcev, med katere med drugim sodijo lesne ose, mravlje, ose in čebele. Te so seveda zelo širok pojem, saj v to skupino poleg medonosne čebele sodijo številne vrste, ki živijo samotarsko ali v manjših skupinah. V Sloveniji je bilo do leta 2003 najdenih neverjetnih 542 (!) vrst čebel (Gogala, 2003). Kadar strokovna literatura navaja, da se kmečke lastovke ali kaki drugi ptiči hranijo tudi s čebelami, moramo torej upoštevati, da med te sodijo številne vrste, ki so kot hrana, že zaradi svoje velikosti, primernejše od medonosne čebele.

Cramp (1988) navaja, da so z vratnimi obročki pri mladičih kmečke lastovke v nekdanji Češkoslovaški med 4606 ujetimi žuželkami našli 62,3 % dvokrilcev (trepetalke in prave muhe), med preostalimi pa tudi 4,4 % kožekrilcev. Po raziskavah, ki so jih opravili v Walesu, je bilo med lastovičjo hrano 91,5 % muh, kožekrilcev, po večini mravelj, pa je bilo 2,6 %.

V analizi hrane kmečke lastovke Glutz & Bauer (1985) navajata kot najpomembnejše dvokrilce (muhe in komarje), pomembni skupini so tudi škržati in listne ušice, med predstavniki kožekrilcev pa omenjata samo mravlje in najeznike. Za želate žuželke, kot so čebele in ose, navajata, da pri lastovkah niso priljubljene, vendar niso povsem izključene; ugotovili so celo, da so z njimi brez škode hranile mladiče.

Prehrano kmečke lastovke je temeljito raziskovala A. Turner (1982). Posebno pozornost je name-

Le kaj je lastovka prinesla mladičem? Foto: J. Gregori

nila velikosti plena, v zvezi s tem pa je ugotavljala, koliko energije lastovka porabi za lov različno velikih žuželk. Analizirala je hrano, ki so jo starši prinašali 8 do 17 dni starim mladičem. Lastovka lovi žuželke toliko časa, dokler njihova količina ni primerna za oblikovanje nekakšnega svaljka, s katerim hrani mladiče. Pri analizah teh svaljkov je avtorica ugotovila, da kmečka lastovka daje prednost večjim žuželkam, kot so recimo muhe, in ne manjšim, kot so na primer listne ušice. V posameznem svaljku je naštevala največ 15 večjih žuželk in 3 majhne, najmanj pa 11 velikih in 40 majhnih. Pri merjenju v lov vložene energije je ugotovila, da jo lastovka veliko manj porabi pri lovu manjšega plena, ker leti počasi in ga lovi v lagodnem drsečem letu. Večji plen, ki je seveda energetsko izdaten, leti hitreje in lastovka pri lovu zaradi nenehnega zamahovanja s perutmi porabi veliko energije. Pri izjemno velikem plenu, ki je na meji še sprejemljivega, kot so večše in čebele, je verjetno, da imajo lastovke z njim preveč opravka, zato takega plena ne lovijo pogosto.

Iz povedanega lahko povzamemo, da dajejo kmečke lastovke prednost večjemu plenu, predvsem muham. Zaradi velikosti so čebele zanje zgornja meja sprejemljivega, zato lovijo le malo takega plena. V litera-

turi do zdaj nisem dobil razlage o tem, kako se obvarujejo pika, ki bi bil zanje verjetno smrten.

Domneva, da lastovke pri lovu dajejo prednost matičam, je verjetno težko dokazljiva in tudi malo verjetna. Če so čebele za lastovke zgornja meja velikosti še sprejemljivega plena, ni razumljivo, zakaj bi se lovale matic, ki so še precej večje od čebel delavk in glede žela nič manj nevarne, zaradi hitrosti leta pa še težje ulovljive – torej so za lastovičjo energetsko bilanco nezanesljive.

Poglejmo še drugo plat. Lastovke polovijo velikansko število različnih žuželk, ki jih ljudje ne maramo – če pomislimo samo na muhe in komarje. Razveseljujejo nas s svojo navzočnostjo, z izkazovanjem zaupanja, da si z nami delijo streho, s svojim gostolenjem. V sodobnem jeziku temu lahko rečemo, da dajejo čisto dodano (še neobdavčeno) vrednost kakovosti našega življenja!

Kot je zapisano v naslovu: o škodi, ki naj bi jo lastovke povzročale čebelarjem, čebelarji po večini le mislimo. Treba se bo potruditi, da bomo o tem vedeli tudi kaj več oziroma da bomo imeli nesporne dokaze za neko trditev, preden bomo stegnili prst.

Viri:

Cramp, S. (ured.), 1985: The Birds of the Western Palearctic, vol. IV.

Cramp, S. (ured.), 1988: The Birds of the Western Palearctic, vol. V.

Glutz von Blotzheim, U. N., K. M. Bauer, 1985: Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden.

Gogala, A., 2003: Žuželke: kožekrilci. V: Kuštor, V. (ured.): Živalstvo Slovenije, Tehniška založba Slovenije, str. 402–418.

Turner, A. K., 1982: Optimal Foraging by the Swallow (*Hirundo rustica*, L): Prey Size Selection. Anim. Behav., 30: 862–872. ■

ČESTITKA

G. Janez Gregori je letos prejel priznanje Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Zlati legat in to za publikacijo na področju ornitologije. Janezu Gregoriju, prejemniku tega visokega priznanja na področju ornitologije v Sloveniji iskreno čestitamo in mu želimo še veliko uspehov pri njegovem nadaljnjem delu.

Uredništvo Slovenskega čebelarja
Urednik: Janez Mihelič

DOGODKI IN NOVICE

Trije nepozabni dnevi s srbskimi čebelarji

Besedilo in fotografije: **Norbert Jedlovčnik**

Zadnji majski dan smo člani Kluba čebelarjev Slovenije skupaj s še nekaterimi zainteresiranimi odpotovali na tridnevno strokovno ekskurzijo v Srbijo, kjer smo obiskali nekatere tamkajšnje čebelarje. Čeprav smo sprva načrtovali, da se bomo na pot odpravili z enim avtobusom, sta se do našega odhoda do zadnjega sedeža napolnila kar dva.

Na tem potovanju je imela prednost stroka, ob tem pa smo si ogledali tudi nekatere znamenitosti iz srbske kulturne tradicije in iz novejšega časa. V po-

sebno čast nam je bilo, da smo med ogledi in pogovori spoznali vodilne osebnosti srbskega čebelarstva. Na vsakem koraku so nas sprejeli prijazno, odprto in gostoljubno.

V starterju z dvema pomožnima družinama levo in desno je mogoče na leto vzgojiti 2150 matičnikov.

Banka za prezimovanje 45 matic, ki je nameščena nad 6 satnic brez matice in zalege.

